

Jednoho nadmíru deštivého léta roku 1816 se ve vile u Ženevského jezera zrodily dvě literární postavy, které dodnes zaměstnávají představivost spisovatelů, čtenářů a filmařů: upír a Frankensteinovo monstrum. Přinášíme vám příběh jejich stvořitelů, dr. Jobna Williama Polidoriho a Mary Shelleyové, a příběh onoho léta.

7 ŽENEVSKÉ JEZERO, 1816

Jedno nadmíru deštivé léto: Mary Shelleyová a monstrum

Desátého dubna roku 1815 vybuchla na ostrově Sumbawa v dnešní Indonésii sopka Tambora. Již o několik dnů dříve byly na sousedních ostrovech slyšet zvuky exploze a později se na Východní Jávu snesl déšť popela. Ovšem tentokrát byl výbuch natolik silný, že dolehl až k uším britského guvernéra Thomase Stamforda Bingleye Rafflese, který právě pobýval dobrých dva a půl tisíce kilometrů odtud na Sumatře. Domníval se, že slyší dělostřeleckou palbu, a nařídil připravit se k obraně.

Pozorovatelé této nedostižné přírodní podívané se zmiňovali o třech ohnivých sloupech, které z hory stoupaly a proměnily Tamboru v peklo „tekutého ohně“. Krátce nato kráter vyvrhl obrovské kusy pemzy, které dopadly do okolí. Pyroklastické proudy, připomínající černý mrak valící se do údolí, zasypaly popelem všechno, co jim přišlo do cesty; domy létaly vzduchem, vesnice byly zničeny. Výbuchu padlo za obětí přes deset tisíc lidí. Velké části ostrova zmizely pod vrstvou popela dosahující téměř velikosti člověka. Sopka, dříve vysoká bezmála 4 300 metrů, se o kilometr a půl snížila.

Obrovská síla erupce, podpořená navíc polohou sopky poblíž rovníku, měla za následek, že se velké množství vyvržených plynů a částic popela dostalo do globálního proudění větru a během několika měsíců urazilo cestu kolem celé zeměkoule. Uvolněné sirné plyny dosáhly až do stratosféry a vytvořily zde vrstvu aerosolu, která měla za následek zvýšený rozptyl a absorpci slunečního světla. Tím došlo na mnoha místech na zemi k ochlazení o několik stupňů Celsia a k mrazivým zimám.

Rok 1816 se zapsal do dějin jako „rok bez léta“. Ve Spojených státech stejně jako v Evropě dostal tento rok podobnou přezdívku — „Eighteen Hundred and Froze To Death“. Severní Amerika zaznamenala ještě v červenci a srpnu přetrvávající noční mrazy. V Nové Anglii padal sníh. Střední Evropu zasáhly ničivé bouře. Řeky se vyliy z břehů. Nejvíce postižená byla oblast na sever od Alp. Ve Švýcarsku v létě tak pršelo, že se obilí svázelo z polí většinou vlhké a v sýpkách zplesnivělo. Chov dobytka a mléčný průmysl utrpěl strašlivé ztráty. To vedlo k tíživé situaci v zásobování, která se projevila nejpozději v následujícím roce. Ceny obilovin vzrostly třikrát, a to nejen v Německu, ale i ve Francii a Anglii. Na některých místech vypukl hladomor.

Pět Angličanů a Angličanek, o které v této kapitole jde, netuší, že deštivé léto roku 1816 zavinila sopečná erupce na rovníkovém souostroví v jihovýchodní Asii. Tuto souvislost objevil teprve o sto let později jeden klimatolog. Sice si všimnou toho, že kolem nich hnije sklizeň a cena chleba stoupá, více je však zaráží „strašlivá nehostinnost“ alpské přírody. Rozčiluje je nepolevující déšť, kvůli němuž nemohou podnikat výlety a který jim brání zaobírat se svými činnostmi na terase s výhledem na jezero. Když však chvílemi vysvitne slunce, jak píše jedna z dam v dopise domů, nastane horko, jaké Anglie nezná. Množství impozantních bouří nad Ženevským jezerem ji přímo elektrizuje. „Jednou v noci,“ píše naše svědkyně, „jsme zažili tak velkolepou bouři, jakou jsem dosud neviděla. Jezero bylo v jednom ohni — viděli jsme jurské borovice a celá krajina se na okamžik rozzářila, ale pak opět zvítězila černočerná temnota a v té tmě nad našimi hlavami několikrát strašlivě zaburácel hrom.“ Po této vznešené podívané se všichni přítomní shromažďují kolem otevřeného krbu a navzájem si předčítají. Není divu, že oblíbenou četbou onoho léta, jež není hodno svého jména, jsou strašidelné příběhy.

Ve skutečnosti je cestujících dokonce šest, jedním z účastníků je „Williček“, jak jej láskyplně nazývají rodiče. William, jemuž je

pouhého půl roku, je druhým dítětem pocházejícím ze vztahu Mary Godwinové, dcery Mary Wollstonecraftové, s básníkem Percym Bysshem Shelleyem. První dítě, dcera Clara, přišla na svět dva měsíce před termínem v únoru roku 1815 a žila jen několik dnů. Mary byla od dětství konfrontována s tím, že její matka, legendární Mary Wollstonecraftová, spisovatelka a bojovnice za práva žen, zemřela několik dnů po jejím narození. U dcery se tak vytvořil ireálný pocit blízkosti ke slavné matce. Říkalo se, že psát se naučila tak, že prstem obtahovala nápis na matčině hrobě. Nyní, po smrti prvního dítěte, je to znovu ona, kdo přežil porod s tragickými následky. V takovém prolnutí událostí, spojeném s dvojnásobným pocitem viny, je to traumatizující zážitek. Mary neustále pronásledují sny, v nichž je Clara opět naživu. Když se z nich probudí, přepadají ji pocity prázdnoty a zoufalství. Teprve druhé těhotenství uvolňuje pouta deprese, která se kolem teprve osmnáctileté ženy začala stahovat.

Jako čtveřice vyrazili v květnu z Londýna, aby strávili léto u Ženevského jezera. Idea se zrodila v hlavě Claire Clairmontové, nevlastní sestry Mary Godwinové. V této rodině, připomínající dnešní patchworkové rodiny, panovaly spletité vztahy. William Godwin, Maryin otec, se záhy po smrti Mary Wollstonecraftové znovu oženil — vzal si prostou, avšak rozhodnou a podnikavou ženu ze soustředství, která s ním v té době již byla těhotná. Paní Clairmontová si do nového manželství přivedla své dvě děti, zmíněnou Claire a o tři roky staršího Charlese. Godwinova druhá žena byla sice považována za vdovu, její dvě děti však ve skutečnosti měly různé otce a vdaná nebyla ani za jednoho z nich. Také William Godwin přispěl kromě Mary, společně dcery s Mary Wollstonecraftovou, do rodinného patchworku ještě dalším dítětem: Frances „Fanny“ Imlayovou, nemanželskou dcerou své první ženy ze vztahu s Gilbertem Imlayem. Spolu s Williamem, narozeným roku 1803, společným synem z nového manželství, tedy bylo v nové rodině pět dětí: nejstarší Fanny, narozená v roce 1794; o rok mladší Charles; Mary, o tři

roky mladší než Fanny a o rok starší než Claire; a konečně benjamín William.

Spisovatel Percy Bysshe Shelley, nejstarší syn zámožného baroneta, vpadl do této složité rodinné konstelace v roce 1812. O rok dříve se — sám teprve devatenáctiletý — spontánně oženil s šestnáctiletou dívkou jménem Harriet. Jednalo se o přítelkyni jeho sestry z internátu, kterou téměř neznal a kterou měl sňatek údajně osvobodit z dvojité tyranie jejího otce a školy. Manželský svazek však nebyl příliš přesvědčivý, jeho žena se mu duševně nevyrovnala. Velmi nadaný, efébský Shelley, který u sebe neustále nosil nějakou knihu, byl raným typem romantického rebela bez příčiny, *rebel without a cause*. „Neustanu, dokud mne někdo nezastaví, a zastavit se nenechám nikdy,“ prohlásil údajně. Pamflet o nezbytnosti ateismu, který napsal společně s přítelem ze studií, vedl k jeho vyloučení z Oxfordu. Byl horlivým stoupencem Francouzské revoluce, na svět přišel tři roky po jejím vypuknutí. Navíc byl apologetou volné lásky a idealistou, který dovedl skutečnost podle okolností přikrašlovat i hanit, zároveň však měl dar vykouzlit ve tvářích svých posluchačů nadšení. Williama Godwina, v jehož knize *Politická spravedlnost* našel zformulované své ideály, bombardoval obdivnými dopisy a sliboval tomuto živiteli sedmičlenné rodiny, jenž se neustále potýkal s nedostatkem peněz, finanční podporu. Brzy ho pravděpodobně napadlo navázat známost s jednou ze dvou dcer Mary Wollstonecraftové. Obě špatně snášely rodinné poměry a zejména nemilovanou macechu. Spíše než člověkem, který rozumí ženám, byl Shelley jejich osvoboditelem: jeho erotické fantazie podněcovala touha zachraňovat ženy ze vztahů plných závislosti, ve kterých je viděl chřadnout. Pookrát pak měly po jeho boku. Nejprve se pokoušel sblížit s Fanny, starší dcerou. Paní Clairmontová ovšem Fanny z básníkovy vlivu vymanila tím, že ji poslala na delší dobu do Walesu. Nato Shelley zaměřil svou touhu na mladší dceru, šestnáctiletou Mary. U matčina hrobu na hřbitově St Pancras, kam se dcera Mary Wollstonecraftové čas od času utíkala se svými knihami, si dvojice

v červnu 1814 vyznala lásku. O měsíc později pár tajně utekl do Paříže a doma zanechal opět těhotnou Harriet Shelleyovou s dítětem i zoufalého a současně rozzlobeného otce Williama Godwina. Šestnáctiletá, do všeho zasvěcená Claire, která během tajných dostavníčků milenců vždy hlídkovala před altánem, dvojici doprovázela — aby si zdokonalila svou francouzštinu, jak neúnavně zdůrazňovala.

To ovšem nebyl jediný důvod. Náladovou, labilní mladou Claire poháněla silná touha po romantice a dobrodružství. Zamilovala se do Shelleyho a podle všeho si umínila uskutečnit jeho teorii volné lásky; a jelikož bylo místo milenky po Shelleyho boku již obsazeno, poohlížela se po přiměřené náhradě. Našla ji brzy po návratu do Londýna v Georgi Gordonu Noelu Byronovi, známém jako lord Byron, jehož na jaře roku 1812 doslova přes noc proslavilo vydání veršované skladby *Childe Haroldova pout*. V nespoutaném poutníku Childe Haroldovi, neomylném básníkově autoportrétu, jenž inspirován romantickým patosem svobody odhazuje veškeré konvence, se zhlédla celá generace narozená v době Francouzské revoluce. „Naprosto neznámá žena si dovoluje obrátit se na Vás,“ napsala na počátku jara 1816 Claire básníkovi a vyznala mu svou lásku trvajícím „již řadu let“. Když její snažení zůstalo několikrát bez odezvy, prozradila mu, že napůl dokončila román, a požádala ho o radu, zda má svůj život zasvětit literatuře, nebo raději zahájit divadelní kariéru. Nebyl to výmysl a rukopis, který k dopisu připojila, opravdu napsala sama.

Po tomto dopisu svolil Byron k setkání. Jak celý svět věděl, jeho manželství s Annabellou Milbankeovou se rozpadalo. Claire následně vyvinula obdivuhodnou kreativitu při vymýšlení dokonalého aranžmá, aby se mohla s lordem tajně sejít. Ten tomu pomalu přicházel na chuť a o aféře již dále nepřemýšlel. Bylo koneckonců rozhodnuto, že koncem dubna 1816 pojedou na kontinent. „Sejdeme se v Ženevě,“ napsala mu Claire později, hrdá na to, že teď si také — stejně jako její nevlastní starší sestra — podmanila básníka. Byron to považoval za fantazírování zamilované ženy bez přílišného smyslu pro realitu.

Když však lord Byron společně s dr. Johnem Williamem Polidorim, kterého si na cestu najal jako svého osobního lékaře, a svým služebnictvem dorazí pětadvacátého května do Ženevy a ubytuje se dle svého společenského postavení v hotelu d'Angleterre ve čtvrti Sécheron, zjistí, že je již očekáván. Claire nemusela dlouho přesvědčovat ani Mary, ani Shelleyho, aby upustili od svého původního úmyslu strávit léto ve Skotsku a tentokrát doprovázeli ji, tak jak to udělala ona sama před dvěma lety při jejich útěku. Mary měla možnost setkat se s Byronem již v Londýně a okamžitě jeho kouzlu podlehl. Shelley naproti tomu již dlouho prahl po tom, aby se mohl s autorem *Childe Haroldovy pouti* seznámit. Třebaže se z Londýna vypravili o týden později než Byron, dorazili Claire, Mary, Shelley a malý William na místo již třináctého května; podle svých finančních možností si v luxusním hotelu pronajali nejlevnější pokoj. Ačkoliv byl lord Byron z nečekaného shledání v rozpacích, rychle jej obrátil ke svému prospěchu: najal si Claire, aby přepisovala jeho poznámky ke třetímu zpěvu jeho slavného eposu, a navázal s ní sexuální vztah.

Skupina záhy ukazuje drahému a nóbl hotelu d'Angleterre záda. Mary a Shelley objevují pro sebe, Claire, Willička a chůvu malou chatu, která leží přímo u jezera a má vlastní molo, což jachtař Shelley kvituje s nadšením. A také lord Byron se o týden později s doktorem Polidorim a služebnictvem stěhuje do přiměřené usedlosti, vily Diodati, která je od Shelleyho obydlí vzdálena jen deset minut chůze malebnou stezkou vinicemi. Mezi oběma příbytky vládne čilý ruch, který zvědaví venkované často pozorují dalekohledem z druhého břehu jezera. Po velmi pozdní snídani mívá Byron ve zvyku zastavit se ve venkovském domě mladé rodiny. Pokud zrovna neprší, podnikají v různých sestavách výlety lodí. Večery trávívají většinou v Byronově vile, i kvůli hřejivému krbu, ve kterém zatápí pilné služebnictvo.

V záznamech, které se o těchto legendárních večerech dochovaly, není o Claire překvapivě ani zmínka. Konverzaci vedou především

Byron a Shelley, kteří celé hodiny diskutují o své literární tvorbě a protichůdných pohledech na svět. Zatímco Shelley je pevně přesvědčen, že prostřednictvím poezie lze svět nejenom poznat, ale také změnit, a v samém srdci zůstává stoupcem Jeana-Jacquesa Rousseaua, který věří v dobrotu člověka, jeho oponent se považuje za muže činu; Byron je realista, volnomyšlenkář a cynik, příliš upřímný na to, aby popíral svou fascinaci zlem. „Lord Byron je velmi zajímavý člověk,“ píše Shelley v těchto dnech do Anglie; je však „otrokem těch nejnižších a nejobyčejnějších stereotypů“ a „divoký jako vítr“. Byron naproti tomu nazývá svého kolegu „hadem“, a to nejen kvůli mrštnosti a tichosti, s jakou se tento štíhlý muž pohybuje (zatímco Byron trochu kulhá), ale také pro jeho nepřijemnou, nevypočitatelnou povahu.

Mary si později vybavuje, že při rozhovorech byla „oddanou, ale téměř zcela tichou posluchačkou“. Neschopnost a plachost jí brání vměšovat se do konverzace. To jí v některých ohledech spojuje s doktorem Polidorim, v jehož případě Byron brzy začíná litovat, že ho zaměstnal. Doktor nejenže stále churaví a má špatnou náladu, ale kromě toho se ve všech ohledech cítí být rivalem velkého básníka. V zavazadle má rukopis dramatu, na němž pracuje, a Byronův londýnský vydavatel John Murray mu nabídl pět set liber, pokud mu dodá publikovatelný deník z cesty s Byronem. Lord nedůvěřivě pozoruje svého zaměstnance, jak si s nepřijemnou pravidelností dělá poznámky do svého zápisníku, o jehož obsahu se mu Polidori zdráhá cokoli sdělit. Aby se mu Byron pomstil, oslovuje ho i před ostatními „Pollydolly“, což precitlivělého mladíka, usilujícího o uznání, neskutečně popouzí.

Za příznivého počasí doktor vynechává večerní posezení a místo toho odjíždí na koni do Ženevy. Večerní zábava s hudbou a tancem v rodině jednoho lékaře, se kterým se zde seznámil, mu vyhovuje více než slovní souboj obou básníků ve vile Diodati. Ostatním, kteří zůstávají doma, naznačuje, že se zamiloval. Za jedné silné bouře dokonce na zpáteční cestě zabloudí a musí strávit noc v hostinci.

Téže noci stojí Byron na balkoně své vily a nechává se řáděním živlů inspirovat k veršům, v nichž srovnává sílu bouře s nádherou tmavých očíh jisté ženy.

V polovině června, kdy déšť ještě zesílí, dojde k malé nehodě. Mezi dvěma lijáky vyjdou Byron a Polidori na balkon a vidí Mary, jak stoupá do kopce k vile a mokrá půda jí klouže pod nohama. Byron se obrátí na svého osobního lékaře: „Vy se vždycky snažíte být tak galantní, měl byste tedy seběhnout z toho kopečka dáme na pomoc!“ Polidori vyrazí, když však chce elegantně přeskočit nízkou zídku, sám na mokré trávě uklouzne a vymkne si kotník. Byron pomáhá ostatním donést ho dovnitř a uložit na pohovku. „To jsem netušil, že jste tak útlocitný,“ komentuje to Polidori jízlivě.

Touto událostí končí jeho noční výlety do Ženevy. Snad aby mu pomohli smířit se s nepříjemnou situací, žádají ostatní Polidoriho, aby jim předčítal ze svého dramatu. Polidori po počátečním zdráhání souhlasí. Není jisté, zda čtení zaniká ve smíchu ostatních, nebo zda se rozhostí ochromující ticho poté, co Polidori umlkne, znejistěn rostoucí nepozorností posluchačů. Jeho projev je každopádně katastrofální a Polidori se nesmírně urazí. Snad ho Byron ještě jednou nazval „Pollydollym“. Možná je ale pouhým obětním beránkem, na kterém si společnost vybíjí svou nespokojenost s mizerným počasím.

Četbou, kterou naproti tomu všichni vítají, jsou strašidelné povídky z knihy se slibným názvem *Fantasmagoriana*. Polidori se před několika dny přihlásil v Ženevě do veřejné knihovny a nejspíš si tam knihu vypůjčil. Je to několik let starý francouzský výbor z jedné německé antologie, v originále nazvané jednoduše *Gespenserbuch* (Strašidelná kniha). Jedná se o příběhy, ze kterých má posluchačům běhat kýžený mráz po zádech: o nevěrném milenci, který si myslí, že objímá svou milenkou, a zjišťuje, že drží v náručí bledého ducha dívky, kterou opustil; o hříšném otci, jenž je odsouzen k tomu, aby dal všem nedospělým synům ve svém domě polibek smrti — jako monstrozní, temná postava vstoupí o půlnoci do jejich

pokoje a políbí na čelo pokojně spící chlapce, kteří záhy zhynou jako květiny, jejichž stonek zlomil vítr. Vydavatelé, kteří soubor sestavovali, nejprve povídky důkladně otestovali, zda opravdu působí strašidelně. Mimo jiné na drážďanském Čajovém spolku, který příležitostně navštěvovali také Caspar David Friedrich, Johann Ludwig Tieck, Carl Gustav Carus a Heinrich von Kleist. Povídky se tedy osvědčily a stejné to bylo i s jejich francouzskou verzí, kterou si společnost předčítala, zatímco déšť bušil do okenních tabulek a jezero i okolní horskou krajinu tu a tam ozářilo bledé světlo blesků.

Hned první povídkou antologie je rámcové vyprávění, oblíbená forma těchto námětů, kdy každý z přítomných má za úkol vyprávět jeden strašidelný příběh. „Dohodli jsme se, že se nikdo nebude pít po vysvětlení, i když příběh bude mít punc pravdy; vysvětlení totiž zkazí veškerou radost ze strašidelných příběhů.“ Hostitele Byrona to přivede na myšlenku, kterou přednese ostatním svým charakteristickým přesvědčivým tónem, jenž signalizuje, že jakýkoliv odpor je marný: „Každý z nás napíše jednu strašidelnou povídku.“ A tak se také stalo: hned následujícího dne se přítomní dali do práce, neboť si nikdo nechce před hostitelem a ostatními zadat. To platí také a zejména pro Mary, která pochází z rodiny, v níž — jak říká Claire — za něco stojí jen ten, kdo si získá literární zásluhy. Ona sama ví až příliš dobře, že to nedokáže; avšak sečtělá dcera Mary Wollstonecraftové a Williama Godwina dostala tento talent takřikajíc do vínku.

Jak se dalo očekávat, i tentokrát se své role premianta ujímá Byron. Hned dalšího večera prezentuje svou povídku se slibným názvem *Upír*. Ta však má jednu drobnou vadu na kráse: jedná se o fragment a tak tomu i zůstane. V povídce se vypravěč spolu s jedním postarším mužem, jistým Augustem Darvellem, vydává na kavalírskou cestu. Během cesty Darvella pozvolna opouštějí síly. V blízkosti tureckého hřbitova oznamuje, že zde jeho cesta končí, že dorazil na místo. Jeho společník musí přísahat, že jeho smrt udrží v tajnosti. Vypravěč je v šoku z toho, jak rychle se mužovo tělo

rozpadne: během pouhých několika minut jeho obličej téměř zčerná. Příběh končí uložením Darvellových ostatků na hřbitově. „Ochromen úžasem a smutkem jsem nebyl schopen slz,“ uzavírá vypravěč svůj příběh.

Lze si představit reakce posluchačů: všechno je v pořádku — ale děsivá nebo strašidelná tato povídka není, a nadpřirozená už vůbec ne. Člověk zemře, to se stává. Ale proč ten slib? A co ten název? To ještě není všechno, vysvětluje Byron. Vypravěč se vrací do Anglie. Vydá se do společnosti a zdá se mu, že vidí ducha: muž, jehož tělo se mu rozpadlo před očima, se chystá svést jeho sestru. Toto pokračování však již Byron nese-psal, pouze to vypráví svým posluchačům ve vile Diodati, zatímco déšť venku sílí a oblohu křížují blesky.

Polidori je toho večera opět mimo domov, čehož bude litovat hned několikrát. Nejenže takto zmešká úvod strašidelných příběhů, ale nepospěje to ani jeho vymknutému kotníku. Jeho pokusy o tanec provázejí strašlivé bolesti. Následujícího dne se opravdu necítí dobře. Po čaji se pouští do své vlastní povídky. O půlnoci to začíná být opravdu strašidelné. Jelikož ostatní ještě nejsou se svými povídkami hotovi, recituje Byron několik slok ze strašidelné básnické povídky Samuela Taylora Coleridge *Christabel*, včetně té, v níž krásná cizinka, ze které se vyklube čarodějnice, odhalí své poprsí: „Ošklivé, znetvořené a bledé — hrůzná představa, slovy nepopsatelná.“ Pak se na okamžik rozhostí ticho; je slyšet jen šumění deště. Najednou Shelley vykřikne, chytne se za hlavu a se svíčkou v ruce se vyřítí z místnosti. Polidori si uvědomí, že je zde vlastně ve funkci lékaře, chrstne mu do obličeje vodu a na posílení mu dá éterový líh neboli proslulé hoffmanské kapky. Poté Shelley vypráví, že se podíval na Mary a „vybavila se mu při tom žena, o které slyšel; místo bradavek prý měla oči, a tato představa se ho zmocnila a naplnila ho hrůzou“. Polidori popisuje scénu ve svém deníku a snaží se dát Shelleyho podivné chování do souvislosti s událostmi v jeho životě. Ať už má jeho výbuch jakékoli vysvětlení — pravděpodobně zde hraje roli jeho údajná konzumace laudana, opiové tinktury —, zů-

stává Shelleyho jediným pozoruhodným příspěvkem do této malé duchařské soutěže mezi přáteli. Sice si dělá poznámky k básni, ta však zůstává fragmentem, stejně jako Byronova upířská povídka.

Teď, když oba profesionální básníci se svými sebejistě ohlášenými plány ztroskotali nebo je alespoň rychle vzdali, je scéna volná pro druhořadé spisovatele: lékaře a Mary. Polidoriho nejdříve napadne příběh dámy, která jako trest za špehování klíčovou dírkou dostane lebku. Pak už ovšem neví, jak dál. „Ubohý Polidori,“ pomyslí si Mary a ostatní nad takovou neschopností vrtí hlavou. O tři roky později však vychází — nejprve anonymně v časopise a krátce nato knižně — příběh nesoucí stejný název jako fragment, který Byron přednesl ve vile Diodati: *Upír*. V úvodu předcházejícím vlastní povídce se naznačuje, že autorem je Byron; za tohoto předpokladu se knížka rychle stává bestsellerem, spouští v Anglii upířskou módu a navíc se stane nepochybným vzorem pro proslulého *Dracula* Abrahama „Brama“ Stokera z roku 1897. Děj samotného příběhu je následující:

Zasněný mladík Aubrey se seznámí s bledým, tajemným lordem Ruthvenem, který si dokáže získat sympatie dam. Aubrey ho doprovází na kontinent, naráží však na jeho způsob života, což je důvodem, proč brzy pokračují ve své cestě každý zvlášť. Krásná Ianthe, s níž se Aubrey setká v Řecku a zamiluje se do ní, mu vypráví o upírech, kteří se prý zdržují v jednom pověstmi opředěném lese. Když Aubrey uvedeným lesem navzdory všem varováním po setmění prochází, strhne se bouře. Z jedné chatrče uslyší ženský křik plný hrůzy, který mu spolu s potlačovaným smíchem nějakého muže splývá v děsivou symfonii. Vejde dovnitř, objeví mrtvou Ianthe, kterou vysál upír, a upadne do deliria. Když o několik dnů později přijde k sobě, s hrůzou zjistí, že se o něho stará právě lord Ruthven. Nicméně díky péči, jakou mu lord věnuje, k němu opět získá důvěru. V cestě pokračují společně, přepadnou je však lupiči a lorda smrtelně postřelí. Dříve než Ruthven zemře, musí jeho společník

přísahat, že po celý rok o jeho smrti nepoví živé duši — a zbytek již známe: druhý den ráno je tělo pryč. Po návratu do Londýna doprovází Aubrey svou sestru, která právě dovršila osmnáct let, poprvé do společnosti. Když se během recepcce najednou otočí, zdá se mu, že spatřil ducha: zírá do tváře lorda Ruthvena — který vstal z mrtvých. Tento výjev Aubreyemu přivodí psychózu a následnou několikaměsíční léčbu. O tom, že se jeho sestra mezitím rozhodla uzavřít manželství s hrabětem von Marsdenem, se dozvídá pouhý den před svatbou. Otevře medailonek, který sestra nosí na prsou, a znovu uzří — Ruthvena. Už nedokáže svatbě zabránit a po ní jako by se ženich a nevěsta propadli do země. „Aubreyho sestra uhasila upírovo žízeň.“

Skutečným autorem tohoto příběhu je John William Polidori. Jak sám uvádí, napsal ji během „dvou nebo tří líných dopolední“ na žádost jedné dámy ze ženevské společnosti a snad i během svého působení jako Byronův osobní lékař. Ačkoliv uvedeného večera ve vile Diodati nebyl přítomen, fragment Byronovy povídky, jejíž vliv na jeho povídku je zřejmý, pochopitelně znal. Přesto nejde o pouhý literární plagiát. Jakým způsobem se Polidoriho text dostal k londýnskému vydavateli Henrymu Colburnovi, není dodnes známo. Když se Byron o celé záležitosti dozví, cítí se všelijak, jen ne *amused*. Tak jako všichni ostatní, i on vidí v lordu Ruthvenovi nezaměnitelný portrét sebe sama: aby se Pollydolly svému bývalému arogantnímu nadřízenému pomstil, udělal z něj upíra. Už jen z tohoto důvodu nechce být Byron s takovým škvárem spojován. Kromě toho má dojem, že se Polidori, jehož autorství brzy vyjde najevo, přizívuje jako pijavice nejen na jeho nápadech, ale i na jeho literární slávě. To je jediný důvod, proč nyní vydává fragment svého díla z léta 1816. Na tuto záměnu se ovšem hned tak nezapomene, částečně proto, že podnikavý nakladatel chce těžit z jejího pozitivního vlivu na prodej. Věhlas, pro který se lékař chtěl stát básníkem, se dostavuje a zároveň mu zůstává odepřen. Závěrem nezbyvá než zopakovat: ubohý Polidori.

Zbývá už jen Mary. Každé ráno se jí ostatní ptají, jestli už vymyslela svou povídku, na což musí reagovat „ztrápeným ne“. Tento stav však netrvá dlouho. Když bouře zesílí natolik, že „Shelley a tak dále“, jak Polidori ve svém deníku trojici z chaty vždy nazývá, využijí nabídky strávit noc ve vile, stane se Mary svědkem rozhovoru, ve kterém může projednat také lékaře. Nejde o nic bezvýznamnějšího než o samu podstatu života. Řeč přichází na různé experimenty, jako na ten s polévkovou nudlí, která se po nárazech elektrického proudu začne zdánlivě sama pohybovat. Samozřejmě, v tom jsou všichni zajedno, tímto způsobem nelze stvořit život. Ale mrtvolu by takto třeba oživit šlo. A možná by se z vhodných částí dala sestavit i živá bytost, jíž by se pak mohl vdechnout život.

Výzkum elektřiny, od poloviny osmnáctého století velmi módní záležitost, dal vzniknout mnoha spekulacím o původu života. Ty byly mnohem více než nepříliš známými výzkumy Benjaminu Franklina, Luigiho Galvaniho a Alessandra Volty živeny vědeckými showmany, jimž se tehdy říkalo „elektrizátoři“ a kteří se těšili velké oblibě. Otáčeli klikami svých elektrostatických strojů a vysílali do rukou lidského řetězu elektrické šoky. Pověšili člověka tak, že nebyl uzemněný, a dokázali vzbudit dojem, že mu žhne hlava. Jedné mladé ženě z publika dodali elektrický náboj a ona potom nezapomenutelným polibkem zelektrizovala svého společníka. Zdálo se, že elektřina oplývá onou magickou silou, kterou obsahovaly strašidelné příběhy, avšak jejich autoři si ji nedokázali vysvětlit, a tudíž ji přisouvali nadpřirozeným vlivům. Proč by elektřina, o jejíž účinnosti existovalo tolik důkazů, nemohla probudit k životu i mrtvou hmotu?

Více informací o této problematice si lidé slibovali od výzkumu elektromagnetismu. Parapsycholog Franz Anton Mesmer využíval živočišného magnetismu jako základní životní síly, která proudí tělem a ovládá nervy a svaly. Z toho pak vyvodil svůj univerzální způsob léčby. Tato jeho v konečném důsledku neudržitelná teorie měla na spisovatele a filozofy tehdejší doby obrovský vliv. Polidori, který napsal svou doktorskou práci o somnambulismu, byl

s Mesmerovými myšlenkami velmi dobře obeznámen. Život považovali mnozí soudobí vědci za téměř nepostřehnutelnou, pohyblivou, neviditelnou substanci, která se připojuje k viditelným strukturám a formám hmoty. Tělu ji lze dodat, ale také z něho vysát, jako to dělá upír, aby si zase o kousek prodloužil vlastní život.

Tu noc nemůže Mary usnout. To, co zaměstnává její mysl, se ani nedá nazvat přemýšlením. Leží v posteli a má bdělý sen — jeden z těch duševních stavů, k jejichž objasnění se hodily Polidorioho lékařské výzkumy:

Viděla jsem bledého učedníka pekelných umění klečel vedle věci, kterou sestavil. Viděla jsem na zemi natažený odporný přízrak člověka a pak, zásahem mocného elektrického stroje, začal pojednou jevit známky života.

Zkusme projednou předpokládat, že by pokusy stvořit život byly proti všem očekáváním nakonec úspěšné. Jaká by byla reakce vědce, který oživil člověka, „věc“, kterou předtím slátral z různých částí mrtvých těl? Polidori mohl Mary poučit, že běžným způsobem, jak se na univerzitách dostat ke kýženým mrtvolám pro hodiny anatomie, je vykrádání hrobů — neboli resurrekce, jak se tomu okázale říkalo. Slavil by stvořitel člověka sestaveného z částí mrtvol triumf a získal by vytoužený věhlas? Ne, pokračuje Mary ve snění: „Výsledek by tvůrce vyděsil; naplněn hrůzou by prchl od svého ohavného díla.“ Sen o nesmrtelnosti by se svým uskutečněním stal tou nejstrašnější noční můrou. Pokud by byl stvořiteli monstra ještě někdy dopřán klidný spánek, pak jen za předpokladu, že by se „věc“, kterou přivedl k životu, opět mohla rozpadnout v mrtvou hmotu. Ale co když je jeho optimismus klamný? „Otevře oči a vidí tu příšernou věc, kterák stojí u jeho postele a upřeně na něj zírám žlutýma, vodnatýma, avšak zvědavýma očima.“

Také Mary otevře leknutím oči. Je tou představou natolik posedlá, že se nemůže „ohavného přízraku“ zbavit. Aby se rozptýlila,

dumá nad strašidelným příběhem, který stále ještě nevymyslela. A najednou pocítí to, co je počátkem mnoha vzrušujících objevů: asociativní propojení dvou věcí, které na první pohled nemají nic společného. „Heuréka! Co vyděsilo mne, vyděsí i ostatní; a teď už jen stačí popsat bytost, která vnikla do mého půlnočního spánku.“ Druhý den ráno oznamuje ostatním, že už má svůj příběh. A ještě téhož dne píše první slova románu *Frankenstein neboli Moderní Prometheus*, jimiž bude později začínat jeho pátá kapitola:

Jedné smutné listopadové noci jsem se dožil dokončení svých snah. S úzkostí, která téměř bránila s agónií, naskládal jsem kolem sebe životodárné přístroje, abych mohl vdechnout jiskru života do neživé hmoty, která mi ležela u nobou. Byla jedna hodina po půlnoci, déšť bubnoval neutěšeně do oken a svíčka již dohořivala, když za posledního záblesku světla jsem spatřil, jak můj výtvar otevřel matně žluté oko. Jeho dech byl těžký a údy se mu křečovitě zmítaly.

Jak mám vylíčit své pocity při této úděsné události...

„Za posledního záblesku světla“ — to je onen okamžik, kdy se probouzejí upíři a „umělí“ lidé sešití z rozličných částí těl vstávají z mrtvých. Lord Ruthven a Frankensteinova kreatura jsou spřízněné duše, stejně jako jejich stvořitelé — stále churavějící lékař a Mary, jež dvakrát unikla smrti z lopaty. Upíři podobně jako monstra patří k nemrtvým: bytostem mezi dvěma světy, které již zemřely, ale jako revenanti se vrací zpět mezi živé. Nejsou ani živí, ani mrtví, spíše oživlí mrtví, kteří nikdy nebudou patřit do světa normálních živých bytostí, ale zároveň nikdy definitivně nenaleznou smrt, která by je vykoupila z jejich neutěšeného bytí. Na konci příběhů, které se o nich vyprávějí, se ztrácejí „v temné dálce“ stejně jako Frankensteinovo monstrum v závěru románu Mary Shelleyové, poté co po sobě zanechalo stopu zmaru a zkázy. Nemrtví připomínají obyčejným smrtelníkům jejich nezaplacené účty nebo se jim mstí za nesplacené dluhy. V případě Frankensteinova monstra je to

pomsta za pýchu vědce Viktora Frankensteinova: možná že dokáže stvořit život, postrádá však jakoukoliv schopnost vcítit se do toho, co obnáší vypustit do světa lidí stvůru, která nemá sebemenší šanci uhájit v něm svou existenci.

Blízko k sobě neměly jen oba literární výtvoři, nýbrž i jejich autoři. Polidori si s hrdostí zapisuje do svého deníku, že ho Mary nazvala svým „mladším bratrem“. Jejich duševní a duchovní spřízněnost souvisí s nejistým postavením obou ve světě. Nedůtklivý, sám se sebou nespokojený lékař a sečtělá mladá žena, hledající vyhovující životní styl, jsou jeden jako druhý velice nadanými outsidersy, zejména jako spisovatelé. Ačkoliv se jejich výtvoři — upír a oživené monstrum — rychle staly mýty moderní populární kultury a ve dvacátém století si prostřednictvím filmu získaly globální věhlas, proslulost lorda Byrona nebo Percyho Bysshe Shelleyho však jejich tvůrcům zůstává odepřena. Dokonce i jejich jména jsou většinou zapomenuta — jako by padli za oběť upírství enormního historického vlivu svých postav.

Když se počásí o několik dnů později umoudří a Byron se Shelleyem se vydávají navštívit dějiště Rousseauova románu *Julie aneb Nová Heloisa* v okolí Ženevského jezera, využijí Polidori a Mary volného času pro své literární ambice. Polidori se i nadále potlouká po Ženevě, v mezcíase zběžně načrtne upířský příběh, který si s tím Byronovým v ničem nezadá, dokonce ho v mnoha ohledech předčí. Silnou stránkou Polidoriho příběhu je ztvárnění duševní a morální fyziognomie upířské formy života, které Byron zůstává čtenářům ve svém fragmentu dlužen. Jak uvedla soudobá kritika, Polidori činí z nemrtvého, který již nějakou dobu obývá také oblast literatury, čilého obyvatele našeho světa. Od vzniku Polidoriho příběhu už upír není duchem, nýbrž skutečným člověkem a také aristokratem, cestovatelem a svůdcem.

Mary zatím sedí za psacím stolem ve své chatě a pracuje na knize, která vyjde v roce 1818, podobně jako Polidoriho upířský příběh vzbudí velký rozruch a nalezne bezpočet napodobitelů. Avšak

zatímco ještě nějakou dobu potrvá, než tento v mnoha ohledech mužský žánr začnou dobývat i ženy upírky, pohlavní identita Frankensteinova netvora je od počátku nejasná. Žádá sice svého stvořitele o ženský protějšek, aby unikl strašlivé samotě, z čehož lze usuzovat, že se jedná o muže, zároveň mu však Mary propůjčuje duši ženy. Její popis toho, jak se stvoření učí mluvit tím, že naslouchá ostatním, se čte jako autobiografie. Je to v té době charakteristická situace dospívající ženy, která své vzdělání a vědomosti nezískala ve školách a na univerzitách, nýbrž nasloucháním a napodobováním v domácím prostředí a jako svědkyně mužské učenosti. Ve společenském outsiderství Frankensteinova monstra se odráží soudobé vyloučení žen ze základních oblastí společenského života.

Jednou z prvních knih, již si Maryino stvoření může přečíst, je román, který si oblíbila ona sama i její matka: Goethovo *Utrpení mladého Werthera*. Monstrum, jak se dozvídáme, oplakává smrt tohoto citlivého a rebelantského outsidera, ve kterém rozpoznává svůj vlastní duševní stav. Maryin otec nazval svou zesnulou ženu v tenkrát velmi oblíbené biografii s ohledem na její nešťastné milostné vztahy a pokusy o sebevraždu „ženským Wertherem“: podle něj patřila k lidem, kteří „jsou obdařeni tou nejvybranější a nejvytříbenější citlivostí a jejichž duše se zdají být utkány z přesprávnější jemného přediva, než aby dokázali snést proměnlivost lidského života“. Právě tyto myšlenky přijímá jejich dcera za své a dává je do vínku i svému stvoření. Frankensteinova kreatura, která sice vypadá jako monstrum, je ve skutečnosti citlivým člověkem s ženskou duší a netvorem se stává jen proto, že jí byla odepřena i ta nejzákladnější forma uznání.

Polidori i Mary, autor upíra i stvořitelka Frankensteinova monstra, nechávají svět románů osmnáctého století — svět sentimentality a odříkání — za sebou. Jejich zkušenost tohoto léta se neutápí ve třpytu slz, nýbrž v bledé záři blesků, které nakrátko osvítlí tmu a ukážou svět v celé jeho podivnosti. Prostřednictvím svých dvou hrdinů překračují tehdy obvyklé hranice poznání a cítění. Čtení už

od onoho okamžiku nebylo jen poznáváním sebe sama a zvyšováním sebeúcty. Znamenalo vydávat se všanc cizímu a neznámému, což mohlo být i cizí a neznámé uvnitř vlastního já.

Stručný dovětek

Devětadvacátého srpna 1816 se Shelley, Mary a Claire, která s Byronem čeká dítě, spolu s malým Williamem a jeho švýcarskou chůvou vracejí do Londýna. Shelleyovi se usazují v Bathu v naději, že se jim podaří udržet Claiřino těhotenství v tajnosti. Desátého září je nalezeno tělo Shelleyho manželky Harriet. Utopila se v jezeře Serpentine v londýnském Hyde Parku. Devátého října spáchala sebevraždu také Fanny Imlayová, starší dcera Mary Wollstonecraftové, poté co si v zoufalých dopisech stěžovala své sestře na rodinnou situaci. Obě sebevraždy se rodině podařilo utulnat. Třicátého prosince jsou Mary Godwinová a Percy Bysshe Shelley v Londýně oddáni. Mary je opět těhotná. Navzdory tomuto sňatku soud shledává Shelleyho morálně nezpůsobilým k výchově jeho dětí pocházejících z manželství s Harriet. Jsou svěřeny rodině pastora. Druhého září následujícího roku přivede Mary na svět své třetí dítě, které pojmenuje Clara, stejně jako svou první dcerku, zesnoulou v raném věku.

Dítě Claire a Byrona, které nejprve dostane jméno Alba, což otec následně mění na Allegru, přichází na svět počátkem roku 1817. Byron, který po létě 1816 už nechce Claire nikdy vidět, nakonec vezme děvčátko do Itálie a dá je na výchovu do kláštera, kde holčička ve věku pouhých pěti let umírá.

V březnu 1818 Shelleyovi opouštějí Anglii a přesouvají se do Itálie. Tam umírají obě jejich společné děti: Clara v září v Benátkách a William ve věku bezmála tří a půl let v červnu 1819 v Římě. Mary podléhá depresi, ze které ji vysvobodí teprve narození čtvrtého dítěte, Percyho Florence, v listopadu 1819. Mary s manželem se stále více odcizují. V létě roku 1822 téměř třicetiletý Percy Bysshe Shelley utonul při plavbě lodí u pobřeží poblíž města Viareggio; neuměl

plavat. Mary se rozhodne, že se bude živit jako spisovatelka na volné noze.

V létě o rok dříve umírá za nevyjasněných okolností ve věku pětadvaceti let John William Polidori. Byla to pravděpodobně sebevražda. Polidori trpěl depresemi a vinou hazardu se mu nahromadily značné dluhy.

O dva roky později umírá v řeckém Missolonghi na podchlazení také lord Byron. Od počátku roku 1823 bojoval na straně Řeků za jejich nezávislost. Mary Shelleyové je třiapadesát let a ještě se dožije toho, jak se Percy Florence, jediné dítě, které jí zbylo, šťastně ožení. Prvního února roku 1851 Mary umírá v Londýně na mozkový nádor.

Z hostů onoho léta roku 1816 je Claire jediná, komu byl dopřán i podle našich dnešních měřítek dlouhý život. Umírá v březnu 1879 ve svých téměř jednaosmdesáti letech ve Florencii. Jako stará žena píše se směsí rozčarování a neutuchající hořkosti, „že ženu bez postavení, majetku a mužských příbuzných, kteří by ji chránili, považují muži za něco, co je tu jen proto, aby se šlapalo po jejích citech a právech“. Podle ní to je ponaučení, kterého se jí dostalo od Shelleyho i Byrona.